

ÁLLÓESZKÖZGAZDÁLKODÁS AZ ÁLLAMI ERDŐ- ÉS FAFELDOLGOZÓ GAZDASÁGOKBAN*

MAROSI GYÖRGY

tudományos munkatárs

Erdészeti Tudományos Intézet, Sopron

Az állóeszközgazdálkodás sokrétű, bonyolult tevékenység. E fogalomkörbe tartozik a beruházások tervezése, kivitelezése, és a már meglevő eszközök üzemeltetése, fenntartása is. Ugyanakkor szoros kapcsolatban van a vállalat más tevékenységével (szervezeti vonatkozások, termelési, értékesítési politika stb.). Ezekről az összefüggésektől nem lehet elvonatkoztatni, de talán nem haszontalan dolog néhány részterület problémáját megemlíteni.

Az adatokat ehhez a 13 EFAG mérlegbeszámolóit adták. A téma jelentősége egyre nagyobb lesz, hiszen az erdő- és fafeldolgozó gazdaságok állóeszközállománya a hetvenes évtized során folyóáron több mint a kétszeresére nőtt. Különösen az úgynevezett aktív állóeszközcsoporthoz (gép + berendezés, jármű) értéke emelkedett jelentősen: részarányuk megduplázódott és ma az összes állóalap közel felét teszik ki. Az eszközhatékonyság viszont csökkent, vagyis a termelés a műszaki fejlődést nem tudta követni. Ennek objektív okai is vannak. Az általános közgazdasági irodalom szerint a nyersanyagki-termelő és a félkészterméket előállító ágazatok — ilyen az erdészet — eszköz-igényességének emelkedése indokolt. Az emelkedés mértéke azonban átgondolt, tervszerű állóeszközgazdálkodással csökkenthető.

Az elmúlt 10 év adatai alapján megállapítható, hogy az üzembe helyezett beruházásokat emelkedő mértékben fedették a vállalatok saját eszközeikből. A beruházási hitel részaránya megduplázódott, ami a kockázatvállalás növekedését is jelenti. A vállalatok éves fejlesztési alap forrásai között a nyereségből képzett rész arányaiban a két és félszeresére, az amortizáció pedig a kétszeresére emelkedett. Ezek az adatok mindenképpen az önálló vállalati gazdálkodás erősödését mutatják.

1980-ban az értékcsökkenési leírásból származott a fejlesztési alap közel kétharmada. S ez összegében 1977-től (emlékeztetőül: ettől az időtől számolható a teljes vételár után az amortizáció) 10–30%-kal meghaladta az állóeszközállomány évenkénti összes csökkenését.

* Az 1982. február 24–25-i erdészeti és faipari tudományos ülésen elhangzott előadás.

Nézzük meg, vajon milyen fejlesztési lehetőséget jelentett és jelent ez a vállalatok számára?

Könnyen belátható, hogy folyamatosan növekvő állóalap esetén az akkumulálódó amortizáció meghaladja az eszközállomány fizikai szintentartásának az igényét. Ezt azonban befolyásolja a beruházási javak árszínvonalának emelkedése is. Ha ez utóbbit 3%-kal vesszük figyelembe, akkor a jelenlegi átlagos leírási kulcs mellett elméletileg évi 6—7%-os állóeszköznövekedés az egyszerű pótlás amortizációból történő fedezését teremtheti meg.

A gyakorlatban azonban a műszaki fejlődés eredményeként ugyanolyan funkció teljesítésére modernebb, és ezért általában drágább termelőeszköz beszerzésére van lehetőség. Ugyanakkor a szociális ellátás ésszerű és szükséges emelése is mind jelentősebb költséggel oldható meg. Ez utóbbi nagyságának érzékeltetésére egy adat: Az 1981-es tervszámok szerint a vállalatok a nyereségből képezett fejlesztési alap közel egyötödét kívánták szociális célra felhasználni. Ha tehát figyelembe vesszük mindezeket, egy ún. dinamikus szintentartást kell megvalósítanunk. Ennek fedezetét csak az értékcsökkenési leírásból akkor tudjuk biztosítani, ha az éves állóeszköznövekedés eléri a 12—13%-os mértéket. Ez a megfontolás arra épül, hogy az egyszerű pótlás 50%-kal megnövelt mértéke nyújt fedezetet a dinamikus szintentartásra.

Természetesen ezek átlagszámok, amit vállalati sajátosságok befolyásolhatnak, de nem lényegesen. Ezt látszik igazolni az, hogy az erdőgazdaságok átlagában a közel 10%-os állóeszköznövekedés mellett a 0-ra leírt, de tovább üzemeltetett eszközök aránya — ami jelenleg több mint 10% — a bruttó eszközértékhez képest enyhén emelkedő jellegű. Ha még figyelembe vesszük az árszínvonalukban meglevő többéves elmaradást is, akkor egyértelmű, hogy egy szükséges termelői kapacitás növekvő mennyiségű amortizáció nélküli eszközökben testesül meg. Az egyes vállalatokat vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy ahol az állóeszköznövekedés mértéke az átlag alatt maradt, a 0-ra leírt eszközök aránya jelentősen nőtt.

Használatukat az amortizációs rendszer átlag jellege és az az ellentmondás magyarázza, miszerint a felújítás, eszközfenntartás „csak” költség, míg a beruházás az amúgy is szűkös fejlesztési alapot terheli. A jelenleg érvényes nyereségelosztási szabályok ésszerű betartása esetén, ha legalább a javítással egyező összeget kívánunk a fejlesztési alapba helyezni, akkor kb. 3-szor nagyobb nyereségnövekményt kell produkálnunk. Kissé furcsa, de így van: éves szemléletben a vállalatnak mindaddig jobban megéri a régi eszköz felújítása, míg a javítási költség az új árának 3-szorosát el nem éri.

Végső soron a népgazdaságot így veszteség éri, a vállalatot pedig arra ösztönzi, hogy egy elmaradottabb műszaki színvonalat konzerváljon, és elesik az amortizáció nyújtotta fejlesztési lehetőségtől is. Ehhez még egyszer szükséges azt hangsúlyozni, hogy természetesen nem minden 0-ra leírt gép cseréje indokolt műszaki szempontból, és különösen így van ez az ingatlanoknál (épületeknél).

Viszont nem kis összegekről van szó. 1980-ban pl. a fenntartásra fordított 680 millió Ft a már leírt, de tovább üzemelő eszközök beszerzési értékének több mint a 90%-a.

A visszas helyzet feloldására több lehetőség is elképzelhető.

Alapvető változást az jelentene, ha megszűnne az egyszeri és a folyamatos költségek elszámolása közötti különbség, vagyis ha a vállalatnak a beruházás és a fenntartás is egyformán ráfordítást jelentene. Ehhez természetesen meg kellene oldani más formában a beruházások ésszerű korlátozását.

A feszültség enyhítését szolgálhatná, ha egy-egy kiemelkedően jó eredményességű évben nagyobb összegű leírást végeznénk, vagy gyorsított amortizációt alkalmaznánk. Az utóbbira egyébként most is van lehetőség.

Az állóeszköz árszínvonal változás hatását lehetne kompenzálni, ha az éves leírás összegét a beruházási árindexszel szoroznánk, így növelve a fejlesztési alapot, ugyanakkor nem változtatva az értékcsökkenési leírás módján.

Egyéb, közvetlenül a fenntartáshoz kötődő forrásnövelés is elképzelhető. Egy-egy 0-ra leírt állóeszköz esetében pl. a vállalat lehetőséget kapna arra, hogy az elmaradó felújításnak megfelelő összeget a termelési költségek terhére a fejlesztési alapjába tegye. Ennek mértékét állóeszköz csoportonként esetleg normalizálni lehetne.

Az elhangzott javaslatok az ipari közgazdasági irodalomban fellelhetők.

Nézzük most tovább, hogy a jelenlegi szabályozási rendszerben milyen lehetőség van a vállalatok önerőből történő fejlesztésére.

Induljunk ki abból a nagyon is optimális feltételből, hogy az amortizáció éppen elegendő a dinamikus szintentartásra és a termelés eszközigényessége (álló + forgóeszközre vonatkoztatva) változatlan. Ebben az esetben ahány százaléka a nyereségági fejlesztési alap a lekötött eszközöknek, annyi százalékkal lehet növelni saját erőből a termelést. Az 1979-es és 1980-as tényszámok alapján a vállalatok átlaga 3,2% ill. 4,1%.

Tehát a termelésnöveléshez szükséges műszaki fejlődés fedezete a nyereségből biztosítottnak látszik. Azonban a kiinduló feltételek nem valószínű, hogy maradéktalanul teljesülnek. Az állóeszköz-igényesség növekedése nem áll meg, hiszen a fejlesztési célkitűzésekben előnyt élveznek az erdőgazdálkodási üzemágak.

Az elmondottak alapján egyértelmű, hogy ágazatunk szükséges fejlesztése külső segítség nélkül *a jelen helyzetben* nem megoldható. Ugyanakkor a vállalatoknak ki kell alakítaniuk saját műszaki fejlesztési stratégiájukat, amely nemcsak az elérni kívánt célokat, de a megvalósításhoz szükséges konkrét tennivalókat is tartalmazza.

Az ágazat előtt álló feladatok megvalósítása másképp nehezen képzelhető el.